

Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers

GEWONE ZITTING 1995-1996 (*)

17 OKTOBER 1995

Artikel 103 van de Grondwet

VERSLAG

NAMENS DE BIJZONDERE
COMMISSIE (1)

UITGEBRACHT DOOR
DE HEREN VAN PARYS EN REYNDERS

INHOUDSTAFEL

	Blz.
I. Inleiding	2
II. Onderzoek	3
III. Beoordeling	4
1. Wet van 3 april 1995	4
2. Draagwijdte van de overgangsbepaling van artikel 103 van de Grondwet	5
3. Begrip « verwijzing » naar het Hof van Cassatie	7
IV. Verjaring van de strafvordering	7
V. Advies	9

De bijzondere commissie vergaderde met gesloten deuren.

(1) Samenstelling van de commissie :
Voorzitter : de heer Langendries.

Leden :

C.V.P. HH. Vandeurzen, Van Parys.
P.S. HH. Eerdekens, Moureaux.
V.L.D. HH. Versnick, Verwilghen.
S.P. H. Landuyt.
P.R.L./ H. Reynders.
F.D.F.
P.S.C. H. Gehlen.
Ecolo/ H. Dallons.
Agalev
Vlaams H. Annemans.
Blok

(*) Tweede zitting van de 49e zittingsperiode.

Chambre des Représentants de Belgique

SESSION ORDINAIRE 1995-1996 (*)

17 OCTOBRE 1995

Article 103 de la Constitution

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION
SPECIALE (1)

PAR
MM. VAN PARYS ET REYNDERS

TABLE DES MATIERES

	Pages
I. Introduction	2
II. Examen	3
III. Appréciation	4
1. Loi du 3 avril 1995	4
2. Portée de la disposition transitoire de l'article 103 de la Constitution	5
3. Notion de « renvoi » devant la Cour de cassation	7
IV. Prescription de l'action publique	7
V. Avis	9

Les réunions de la commission spéciale ont eu lieu à huis clos.

(1) Composition de la commission :
Président : M. Langendries.

Membres :

C.V.P. MM. Vandeurzen, Van Parys.
P.S. MM. Eerdekens, Moureaux.
V.L.D. MM. Versnick, Verwilghen.
S.P. M. Landuyt.
P.R.L./ M. Reynders.
F.D.F.
P.S.C. M. Gehlen.
Ecolo/ M. Dallons.
Agalev
Vlaams M. Annemans.
Blok

(*) Deuxième session de la 49e législature.

DAMES EN HEREN,

I. — INLEIDING

1. Op 5 september 1995 heeft de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, de heer J. Velu, aan de voorzitter van de Kamer van volksvertegenwoordigers een verslag doen toekomen dat werd opgesteld op 4 juli 1995 naar aanleiding van de opdrachten die de Kamer op 7 april 1995 heeft gelast overeenkomstig de wet van 3 april 1995 houdende tijdelijke en gedeeltelijke uitvoering van artikel 103 van de Grondwet (Stuk Kamer, 1994-1995, n° 1803/1).

Dat verslag heeft betrekking op de heer Willy Claes, thans secretaris-generaal van de NAVO en op het tijdstip van de feiten in 1988-1989, vice-eerste minister en minister van Economische Zaken, het Plan en Onderwijs.

De mogelijke misdrijven waarvoor de Kamer van volksvertegenwoordigers op 7 april 1995 het verrichten van onderzoeksdaden heeft gelast, hebben betrekking :

« a) op feiten van corruptie in het kader van de aankoop « Aëromobilité 1 » waarover op 19 december 1988 een contract werd gesloten tussen de Belgische Staat, vertegenwoordigd door zijn minister van Landsverdediging, de heer Guy Coëme, enerzijds, en de SpA Agusta, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer Raffaelo Teti, anderzijds (...);

b) op feiten van corruptie in het kader van de legeraankoop — of legeraankopen — die aanleiding hebben gegeven tot de « gift » overeenstemmende met een bedrag van meer dan 60 miljoen Belgische frank, die blijkbaar geheel of ten dele bestemd zou zijn geweest voor de SP, met name in het kader van de aankopen « Carapace » en/of « Mirsip » (...);

c) op feiten van valsheid in geschrifte en van gebruik van valsheid die blijkbaar met de voormelde feiten van corruptie samenhangen » (op. cit. blz. 6).

Volgens de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie « lijken er inzake de heer Claes thans reeds voldoende (...) aanwijzingen te bestaan om te verantwoorden dat, met betrekking tot de in dit verslag behandelde feiten, de Kamer van volksvertegenwoordigers beslist minister Willy Claes voor het Hof van Cassatie in beschuldiging te stellen wegens corruptie als dader, mededader of medeplichtige, alsook wegens valsheid in geschrifte en gebruik van valsheid als dader, mededader of medeplichtige. De tenlastellegging van valsheid in geschrifte en gebruik van valsheid houdt in het bijzonder verband met het gunningsverslag van 21 april 1989 ».

2. De plenaire vergadering van de Kamer heeft op 3 oktober 1995 een bijzondere commissie samengesteld die overeenkomstig de regels van de evenredige vertegenwoordiging uit elf leden bestaat en wordt voorgezeten door de voorzitter van de Kamer zonder dat deze stemrecht heeft.

MESDAMES, MESSIEURS,

I. — INTRODUCTION

1. Le 5 septembre 1995, le procureur général près la Cour de cassation, J. Velu, a adressé au président de la Chambre un rapport établi le 4 juillet 1995 ensuite des devoirs que la Chambre a ordonnés le 7 avril 1995 en application de la loi du 3 avril 1995 portant exécution temporaire et partielle de l'article 103 de la Constitution (Doc. Chambre, 1994-1995, n° 1803/1).

Ce rapport concerne M. Willy Claes, actuellement secrétaire général de l'OTAN et à l'époque des faits, en 1988-1989, vice-premier ministre et ministre des Affaires économiques, du Plan et de l'Education nationale.

Les éventuelles infractions pour lesquelles la Chambre des représentants a ordonné le 7 avril 1995 l'accomplissement d'actes d'instruction se rapportent :

« a) à des faits de corruption dans le cadre du marché « Aëromobilité 1 » qui a fait l'objet du contrat conclu le 19 décembre 1988 entre l'Etat belge, représenté par son ministre de la Défense nationale M. Guy Coëme, et la SpA Agusta, représentée par son président M. Raffaelo Teti (...);

b) à des faits de corruption dans le cadre du ou des marché(s) militaire(s) ayant donné lieu au « don » correspondant à un montant de plus de 60 millions de francs belges, destiné apparemment en tout ou en partie au SP, notamment dans le cadre des marchés « Carapace » et/ou « Mirsip » (...);

c) à des faits de faux en écritures et usage de faux paraissant connexes à l'ensemble de ces faits de corruption » (op. cit. p. 6).

Selon le procureur général près la Cour de cassation; « il semble ... y avoir dès à présent suffisamment d'indices (...) pour justifier que, concernant les faits, objet de ce rapport, la Chambre des représentants décide la mise en accusation de monsieur le ministre Willy Claes devant la Cour de cassation du chef de corruption, comme auteur, coauteur ou complice, ainsi que du chef de faux en écritures, et usage de faux, comme auteur, coauteur ou complice. La prévention de faux en écritures et usages de faux vise spécialement le rapport d'attribution du 21 avril 1989 ».

2. La Chambre, réunie en séance plénière, le 3 octobre 1995, a constitué, selon la règle de la représentation proportionnelle, une commission spéciale composée de onze membres et présidée sans voix délibérative par le président de la Chambre.

De commissie kreeg tot taak ten behoeve van de Kamer voorstellen uit te werken over het gevolg dat aan het verslag van de procureur-generaal dient te worden gegeven.

3. De bijzondere commissie is voor het eerst bijeengekomen op 6 oktober 1995. De heren Van Parys en Reynders werden aangesteld als rapporteurs. Diezelfde dag nog konden de leden van de bijzondere commissie in de Kamer inzage krijgen van het door de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie opgestelde verslag. Het bij dat verslag gevoegde dossier kon op 9 en 10 oktober 1995 worden geraadpleegd.

4. Op haar vergadering van 10 oktober 1995 heeft de bijzondere commissie beslist dat haar leden konden beschikken over het verslag en het bijgevoegde dossier. Die stukken werden dezelfde dag aan de advocaten van de heer Claes overhandigd.

De commissie heeft tevens kennis genomen van de brief waarin de heer Lambert, raadsman van de heer Claes, meedeelde dat de heer Claes op 13 oktober 1995 ter beschikking stond van de commissie. Op die datum werd de heer Claes door de commissie gehoord.

II. — ONDERZOEK

— Op 10 oktober 1995 heeft de bijzondere commissie de heer Velu, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie gehoord. De heer Velu lichtte zijn verslag toe en beantwoordde de vragen van de commissieleden.

De procureur-generaal gaf opheldering omtrent de strekking van artikel 103 van de Grondwet in dit concrete geval (cf. *infra* punt III) alsmede over de jongste ontwikkelingen in het aan de gang zijnde onderzoek en rechtvaardigde daarenboven de data van indiening van de verslagen betreffende de heer Tobback (12 juni 1995) en de heren Coëme en Claes (5 september 1995).

Er werden hem bijkomende stukken gevraagd. Deze hebben onder meer betrekking op :

- de besluiten van zijn verslag betreffende de heer Claes;
- de voornaamste ontwikkelingen in de Augusta- en Dassaultonderzoeken sinds begin juli 1995;

- de toestand van de heer minister Claes uit het oogpunt van de onschendbaarheden of voorrechten waarop hij in zijn hoedanigheid van secretaris-generaal van de NAVO aanspraak zou kunnen maken;

- elementen uit het dossier betreffende generaal J. Lefebvre.

Op 11 oktober 1995 werd een aantal van die stukken overgezonden en aan de commissieleden bezorgd.

— Tijdens haar vergadering van 12 oktober 1995 heeft de bijzondere commissie beslist om die stukken aan de raadslieden van de heer Claes te overhandi-

Elle a été chargée de faire des propositions à la Chambre concernant la suite qu'il convient de donner au rapport du procureur général.

3. La commission spéciale s'est réunie pour la première fois le 6 octobre 1995. Elle a désigné MM. Van Parys et Reynders comme rapporteurs. Le même jour, les membres de la commission spéciale ont pu consulter à la Chambre le rapport rédigé par le procureur général près la Cour de cassation. Le dossier joint à ce rapport a, quant à lui, pu être consulté les 9 et 10 octobre 1995.

4. Au cours de sa réunion du 10 octobre 1995, la commission spéciale a décidé que ses membres pouvaient disposer du rapport et du dossier joint. Ces documents ont été remis le même jour aux conseils de M. Claes.

La commission a également pris connaissance de la lettre de Me Lambert, conseil de M. Claes, annonçant que M. Claes était à la disposition de la commission le 13 octobre 1995. M. Claes a été entendu par la commission à cette date.

II. — EXAMEN

— Le 10 octobre 1995, la commission spéciale a entendu M. Velu, procureur général près la Cour de cassation. Celui-ci a commenté son rapport et répondu aux questions des membres de la commission.

Outre les précisions apportées quant à la portée de l'article 103 de la Constitution dans le cas d'espèce (voir *infra* point III) et quant aux derniers développements de l'enquête, le procureur général a justifié les dates du dépôt des rapports concernant M. Tobback (le 12 juin 1995) et MM. Coëme et Claes (le 5 septembre 1995).

Des pièces complémentaires lui ont été demandées. Elles portent notamment sur :

- les conclusions de son rapport relatif à M. Claes;
- les principaux développements des enquêtes « Augusta et Dassault » intervenus depuis le début juillet 1995;

- la situation de M. le ministre Claes du point de vue des immunités ou privilèges dont il pourrait bénéficier en sa qualité de secrétaire général de l'OTAN;

- des éléments du dossier concernant le général J. Lefebvre.

Le 11 octobre 1995, une partie de ces pièces a été transmise et remise aux membres de la commission.

— Lors de sa réunion du 12 octobre 1995, la commission spéciale a décidé de communiquer ces pièces aux conseils de M. Claes. Le même jour, le procureur

gen. De procureur-generaal bij het Hof van Cassatie heeft dezelfde dag een ander gedeelte van de bijkomende stukken waar om verzocht was, doen toekomen. Ze werden vervolgens nog diezelfde dag bezorgd aan de leden van de bijzondere commissie en aan de raadslieden van de heer Claes.

— Op 13 oktober 1995 heeft de bijzondere commissie de heer Claes gehoord. Deze werd bijgestaan door zijn advocaten, de heren P. Lambert en J. Van den Heuvel.

Zij hebben hun verweermiddelen uiteengezet en de vragen van de leden beantwoord. Een memorie van verdediging en een dossier werden neergelegd.

Het laatste gedeelte van de stukken waar de procureur-generaal om verzocht was, werd diezelfde dag meegedeeld en aan de leden en de raadslieden van de heer Claes bezorgd.

*
* *

De bijzondere commissie was van oordeel dat ze op dit ogenblik geen andere onderzoeksdaden diende te verrichten. De commissie heeft haar vergadering van 13 en 14 oktober 1995 derhalve aan haar beraadslagingen gewijd.

In dat verband zij er aan herinnerd dat de bijzondere commissie zich niet over de grond van de zaak heeft uit te spreken. Zij behoort alleen na te gaan of er aanwijzingen zijn van een misdrijf met betrekking tot de feiten waarover het gerechtelijk onderzoek werd gevoerd.

Tot slot heeft de commissie beslist een geheime stemming te houden en de precieze stemuitslag niet mee te delen, tenzij de stemming een eenparige stemuitslag zou opleveren.

III. — BEOORDELING

1. Wet van 3 april 1995

Artikel 1 van de wet van 3 april 1995 houdende tijdelijke en gedeeltelijke uitvoering van artikel 103 van de Grondwet (*Belgisch Staatsblad* van 5 april 1995) bepaalt het volgende :

« Artikel 1. — *De Kamer van volksvertegenwoordigers kan gelasten door haar aangewezen daden van onderzoek, de aanhouding uitgezonderd, te verrichten ten aanzien van een minister, op een met redenen omkleed verzoek van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie en met vermelding van de feitelijke omstandigheden van de zaak.*

De daden van onderzoek kunnen slechts verricht worden tot de dag van de installatie van de eerstkomende algeheel vernieuwde Kamer van volksvertegenwoordigers. ... »

Uit deze bepaling blijkt dat de uitvoeringswet slechts gedeeltelijk gebruik maakte van de ruime machtiging die artikel 103 van de Grondwet geeft. In

général près la Cour de cassation a transmis une autre partie des pièces complémentaires demandées. Elles ont été communiquées le même jour aux membres de la commission spéciale ainsi qu'aux conseils de M. Claes.

— Le 13 octobre 1995, la commission spéciale a procédé à l'audition de M. Claes assisté de ses avocats maîtres P. Lambert et J. Van den Heuvel.

Ils ont exposé leurs moyens de défense et répondu aux questions des membres. Un mémoire en défense et un dossier ont été déposés.

Le même jour, la dernière partie des pièces demandées au procureur général a été communiquée et remise aux membres ainsi qu'aux conseils de M. Claes.

*
* *

La commission spéciale a estimé qu'à ce moment, elle ne devait pas accomplir d'autres actes d'instruction. Elle a dès lors consacré sa réunion des 13 et 14 octobre 1995 à ses délibérations.

Il y a lieu de rappeler à cet égard qu'il n'appartient pas à la commission spéciale de se prononcer sur le fond de l'affaire. Elle doit seulement examiner s'il existe des indices d'infraction en ce qui concerne les faits qui ont fait l'objet de l'instruction judiciaire.

Elle a enfin décidé de procéder par vote secret et de ne pas communiquer le résultat chiffré du vote sauf en cas d'unanimité.

III. — APPRECIATION

1. Loi du 3 avril 1995

L'article 1er de la loi du 3 avril 1995 portant exécution temporaire et partielle de l'article 103 de la Constitution (*Moniteur belge* du 5 avril 1995) prévoit ce qui suit :

« Article 1er. — *La Chambre des représentants peut ordonner que les actes d'instruction qu'elle indique, à l'exception de l'arrestation, soient accomplis à l'égard d'un ministre, sur requête motivée du procureur général près la Cour de cassation, mentionnant les circonstances de fait de la cause.*

Les actes d'instruction ne peuvent être accomplis que jusqu'au jour de la prochaine installation de la Chambre des représentants intégralement renouvelée. ... »

Il ressort de cette disposition que la loi d'exécution n'a exploité que partiellement les larges possibilités offertes par l'article 103 de la Constitution.

voormeld artikel 1 wordt alleen een procedure inzake opsporingsonderzoek en gerechtelijk onderzoek voorgeschreven.

Deze wet had bovendien slechts een tijdelijk karakter : de geldingsduur ervan werd beperkt tot de installatie van de algeheel vernieuwde Kamer van volksvertegenwoordigers (die plaatsvond op 8 juni 1995). Zulks impliceerde dat onderzoeksdaeden waarvoor de toelating was gegeven vóór de ontbinding, slechts konden verricht worden tot op de dag van de installatie van de nieuwe Kamer.

Een derde bijzonderheid in verband met de wet van 3 april 1995, die echter niet in de tekst van de wet voorkomt maar wel in het verslag dat uitgebracht werd namens de bijzondere commissie over de verzoeken ingediend krachtens artikel 1 van voormelde wet, betreft het verslag aan de Kamer :

« Hoewel de bepaling die de Kamer uitdrukkelijk het recht gaf om aan de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie te vragen verslag uit te brengen over de verrichte daeden van onderzoek, door de Senaat werd weggelaten uit het ontwerp van wet houdende tijdelijke en gedeeltelijke uitvoering van artikel 103 van de Grondwet, heeft de heer Velu, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, te kennen gegeven dat hij hoe dan ook van plan was om bij de voorzitter van de nieuwe Kamer verslag uit te brengen over de verrichte daeden van onderzoek. »

In voornoemd verslag zal in ieder geval worden aangegeven of er al dan niet voldoende aanwijzingen zijn om het inzetten van een procedure van inbeschuldigingstelling te rechtvaardigen. » (Stuk n° 1803/1-94/95, blz. 5).

Uit deze drie overwegingen volgt dat de Kamer haar volle vrijheid van beoordeling behoudt.

2. Draagwijdte van de overgangsbepaling van artikel 103 van de Grondwet

2.1. De heer Velu, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, stelde tijdens zijn onderhoud met de commissie vast dat het toepassingsgebied *ratione temporis* van de tijdelijke wet verstreken is. De Kamer wordt opnieuw geconfronteerd met een toestand van « *droit imparfait* » (onvolkomen recht).

Bij gebrek aan een wettelijke regeling, heeft de Kamer van volksvertegenwoordigers de discretionaire macht om een minister in beschuldiging te stellen, en het Hof van Cassatie om hem te berechten, in de gevallen en met toepassing van de straffen die in de strafwetten zijn bepaald (overgangsbepaling van artikel 103 van de Grondwet).

De procureur-generaal preciseerde ook dat een verwijzing in het voorliggende dossier tot gevolg zou hebben dat het Hof van Cassatie op zijn verzoek een onderzoeksmagistraat zou aanstellen om het onderzoek voort te zetten.

Hij onderstreepte voorts dat zijn verzoek aan de Kamer alleen gesteund is op aanwijzingen van schuld. Hij deelde voorts mee dat in deze zaak onmo-

L'article 1er précité ne concerne que la procédure d'information et d'instruction.

Cette loi n'avait en outre qu'un caractère temporaire : elle n'avait d'effet que jusqu'à l'installation de la Chambre des représentants intégralement renouvelée (qui a eu lieu le 8 juin 1995), ce qui implique que les actes d'instruction pour lesquels l'autorisation avait été donnée avant la dissolution ne pouvaient être accomplis que jusqu'au jour de l'installation de la nouvelle Chambre.

Une troisième particularité de la loi du 3 avril 1995, qui n'apparaît pas dans le texte de la loi, mais bien dans le rapport fait au nom de la commission spéciale sur les requêtes introduites en vertu de l'article 1er de la loi précitée, concerne le rapport à faire à la Chambre :

« Bien que le Sénat ait supprimé du projet de loi portant exécution temporaire et partielle de l'article 103 de la Constitution la disposition qui autorisait expressément la Chambre à demander au procureur général près la Cour de cassation de faire rapport sur les actes d'instruction accomplis, M. Velu, procureur général près la Cour de cassation, a précisé qu'en toute hypothèse, il avait l'intention de faire rapport sur les actes d'instruction accomplis au président de la nouvelle Chambre. »

Ce rapport précisera s'il existe ou non des indices suffisants pour justifier l'engagement d'une procédure de mise en accusation. » (Doc. n° 1803/1-94/95, p. 5).

Il ressort de ces trois considérations que la Chambre conserve toute sa liberté d'appréciation.

2. Portée de la disposition transitoire de l'article 103 de la Constitution

2.1. Au cours de son entretien avec la commission, M. Velu, procureur général près la Cour de cassation, a constaté, que le champ d'application *ratione temporis* de la loi temporaire est expiré. La Chambre est de nouveau confrontée à une situation de « *droit imparfait* ».

En l'absence de dispositions légales, la Chambre des représentants a un pouvoir discrétionnaire pour accuser un ministre, et la Cour de cassation pour le juger, dans les cas visés par les lois pénales et par application des peines qu'elles prévoient (disposition transitoire de l'article 103 de la Constitution).

Le procureur général a également précisé qu'un renvoi aurait en l'espèce pour conséquence que, sur sa requête, la Cour de cassation désignerait un magistrat instructeur afin de poursuivre l'instruction.

Il a par ailleurs souligné que la requête qu'il a adressée à la Chambre ne se fondait que sur des indices de culpabilité. Il a en outre précisé qu'il était

gelijk een termijn van dagvaarding kan worden bepaald.

Verwijzend naar het discretionaire karakter van de bevoegdheid van de Kamer, herinnerde de procureur-generaal er aan dat de Kamer ook een andere procedure kan volgen. Zo kan de Kamer zelf opdracht geven aan een magistraat om het onderzoek voort te zetten en te beëindigen. In deze laatste procedure behoudt zij de volledige leiding over het onderzoek.

De procureur-generaal geeft zijn uitgesproken voorkeur te kennen voor een oplossing die via de verwijzing het onderzoek in alle onafhankelijkheid volledig in handen geeft van het Hof van Cassatie.

2.2. De commissie heeft langdurig gedelibereerd over het vraagstuk van de draagwijdte van artikel 103.

Volgens een eerste thesis moet artikel 103 strikt worden geïnterpreteerd.

Deze thesis steunt op de « klassieke interpretatie van artikel 103 » (cf. advies Raad van State bij het wetsontwerp tot regeling van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de ministers, Stuk n° 61/1, 1995, blz. 44).

Volgens deze thesis moet de Kamer de betrokken minister in beschuldiging stellen vooraleer enige daad van vervolging of onderzoek tegen hem kan worden verricht. De Kamer heeft slechts twee mogelijkheden : buiten vervolging stellen of verwijzen. Dat is het gevolg van het uitblijven van een uitvoeringswet van artikel 103.

De aanhangers van deze thesis verwijzen naar het wetsontwerp tot regeling van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de minister (zie hiervoren) waar dergelijke interpretatie van artikel 103, bij gebrek aan uitvoeringswet, wordt gehanteerd.

Volgens hen biedt het onderzoek *na verwijzing* overigens meer garanties voor de onafhankelijkheid ervan dan een onderzoek *vóór verwijzing* gelast door de Kamer.

In deze thesis betekent verwijzing : de vaststelling dat er voldoende aanwijzingen zijn om de betrokken minister te vervolgen en de zaak aanhangig te maken bij het Hof van Cassatie (= saisine).

Na verwijzing kan het Hof van Cassatie alle noodzakelijke onderzoeksdaaden verrichten, waarna het Hof moet berechten (vrijspreken of veroordelen).

In de commissie werd ook een andere thesis verdedigd die met name de ruimst mogelijke interpretatie van artikel 103 voorstaat.

Dit standpunt is allereerst gegrond op de duidelijke tekst van de overgangsbepaling zelf die de bevoegdheid tot inbeschuldigingstelling en verwijzing uitdrukkelijk aan de Kamer toekent (*interpretatio cessat in claris*).

Met betrekking tot de inbeschuldigingstelling van ministers heeft de Kamer dus de volheid van bevoegdheid, wat inhoudt dat zowel het onderzoek als

impossible de fixer un délai de citation devant la Cour de cassation.

Soulignant que la Chambre a en l'occurrence un pouvoir discrétionnaire, le procureur général a rappelé que la Chambre pouvait également suivre une autre procédure. C'est ainsi que la Chambre pourrait elle-même charger un magistrat de poursuivre et de clôturer l'instruction. Dans le cadre de cette dernière procédure, elle conserverait la maîtrise intégrale de l'instruction.

Le procureur général manifeste sa nette préférence pour une solution qui donne à la Cour de cassation la maîtrise complète de l'instruction en toute indépendance via le renvoi à celle-ci.

2.2. La commission a longuement délibéré sur la question de la portée de l'article 103.

Selon une première thèse, l'article 103 doit être interprété strictement.

Cette thèse se fonde sur l'« interprétation classique de l'article 103 de la Constitution » (cf. avis du Conseil d'Etat sur le projet de loi réglant la responsabilité pénale des ministres, Doc. n° 61/1, 1995, p. 44).

Selon cette thèse, la Chambre doit mettre le ministre en accusation avant qu'un acte quelconque de poursuite ou d'instruction puisse être accompli à son encontre. La Chambre ne dispose que de deux possibilités : décider le non-lieu ou renvoyer l'intéressé devant la Cour. Cette simple alternative résulte de l'absence de loi exécutant l'article 103.

Les tenants de cette thèse s'appuient sur le projet de loi réglant la responsabilité pénale des ministres (voir plus haut), qui, en l'absence de loi d'exécution, retient une telle interprétation de l'article 103.

Ils font valoir, par ailleurs, que l'instruction *après* renvoi offre du reste plus de garanties pour ce qui est de son indépendance qu'une instruction *avant* renvoi ordonnée par la Chambre.

Dans le cadre de cette thèse, le renvoi équivaut à la constatation qu'il existe des indices suffisants pour poursuivre le ministre concerné et saisir la Cour de cassation.

Dès l'instant où l'intéressé a été renvoyé devant la Cour de cassation, celle-ci peut accomplir tous les actes d'instruction qu'elle juge utiles, après quoi elle doit statuer (acquiescement ou condamnation).

Une autre thèse a également été défendue en commission, thèse qui est favorable à l'interprétation la plus large possible de l'article 103.

Ce point de vue trouve son fondement principal dans le texte explicite de la disposition transitoire, qui confère expressément à la Chambre le pouvoir d'accuser et de renvoyer un ministre (*interpretatio cessat in claris*).

En ce qui concerne la mise en accusation des ministres, la Chambre a donc la plénitude de compétence, ce qui implique que tant l'instruction que le renvoi

de verwijzing haar toekomen. De procureur-generaal kan dus slechts optreden voor zover de Kamer hem dit toestaat.

Voorts strookt deze zienswijze ook met voorgaande toepassingen van artikel 103.

De Kamer heeft reeds in soortgelijke dossiers een magistraat met onderzoeksopdrachten belast alvorens zelf een beslissing tot verwijzing te nemen (Stuk n° 811/1-83/84 en Stuk n° 1304/1-93/94).

2.3. De commissie heeft vastgesteld dat al de betrokkenen van oordeel waren dat een voortzetting van het onderzoek geboden was.

Uit deze vaststelling volgde de vraag of de Kamer de zaak definitief of voorlopig uit handen zou geven.

In het eerste geval kunnen alle onderzoeksdaeden worden verricht, de dagvaarding inbegrepen, in het tweede geval moet het Hof van Cassatie, na vervollediging van het onderzoek, opnieuw verslag aan de Kamer uitbrengen en aangeven of er al dan niet voldoende schuld aanwijzingen zijn.

3. Verwijzing of inbeschuldigingstelling

Tijdens zijn uiteenzetting voor de bijzondere commissie vestigde de procureur-generaal de aandacht van de commissieleden op een element van terminologisch belang.

Bij de lectuur van voorgaande beslissingen van de Kamer was het hem opgevallen dat de Kamer niet de grondwettelijke term « inbeschuldigingstelling » van artikel 103 gebruikte maar dat de term « verwijzing » werd aangewend (Stuk n° 1304/1-93/94, blz. 17 en Stuk n° 1532/1-93/94, blz. 5).

Beide termen zijn evenwaardig maar om psychologische redenen kan volgens de procureur-generaal een voorkeur worden gegeven aan de term « verwijzing ».

Op verzoek van de bijzondere commissie heeft de procureur-generaal over dit punt een nota opgesteld die aan de leden en de raadslieden van de heer Claes werd medegedeeld.

IV. — VERJARING VAN DE STRAFVORDERING

1. Bij de bespreking in bijzondere commissie van het verslag van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie met betrekking tot de heer Coëme (Stuk Kamer n° ...) werd een middel van verweer aangevoerd dat verband hield met de verjaring van de rechtsvordering in het kader van de gunning van de opdracht « Carapace » en/of « Mirsip ».

Volgens de verdediging van de heer Coëme bedroeg de verjaringstermijn ten tijde van de feiten drie jaar. Noch uit het verslag van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, noch uit het bijge-

lui appartienent. Le procureur général ne peut donc intervenir que si la Chambre l'y autorise.

Ce point de vue correspond par ailleurs aussi aux applications qui ont été faites précédemment de l'article 103.

Dans des dossiers similaires, la Chambre a déjà chargé un magistrat d'accomplir des actes d'instruction avant de prendre elle-même une décision de renvoi (Doc. n° 811/1-83/84 et Doc. n° 1304/1-93/94).

2.3. La commission a constaté que tous les intéressés estimaient que la poursuite de l'instruction s'imposait.

A partir de cette constatation, il restait à savoir si la Chambre estimait devoir se dessaisir définitivement ou provisoirement du dossier.

Dans le premier cas, tous les actes d'instruction peuvent être accomplis, en ce compris la citation; dans le second cas, le Cour de cassation doit, après clôture de l'instruction, faire à nouveau rapport à la Chambre et indiquer s'il existe ou non des indices de culpabilité suffisants.

3. Renvoi ou mise en accusation

Au cours de son exposé devant la commission spéciale, le procureur général a attiré l'attention des membres de la commission sur une question de terminologie.

A la lecture de précédentes décisions de la Chambre, il a remarqué que la Chambre n'utilisait pas l'expression « mise en accusation », qui figure à l'article 103 de la Constitution, mais a toujours eu recours au terme « renvoi » (Doc. n° 1304/1-93/94, p. 17 et Doc. n° 1532/1-93/94, p. 5).

Ces deux notions sont équivalentes, mais, selon le procureur général, la préférence pourrait, pour des raisons psychologiques, être donnée au terme « renvoi ».

A la demande de la commission spéciale, le procureur général a rédigé à ce sujet une note qui a été communiquée aux membres et aux conseils de M. Claes.

IV. — PRESCRIPTION DE L'ACTION PUBLIQUE

1. Lors de l'examen par la commission spéciale du rapport du procureur général près la Cour de cassation relatif à M. Coëme (Doc. Chambre n° ...), un moyen de défense relatif à la prescription de l'action publique dans le cadre de l'attribution du marché « Carapace » et/ou « Mirsip » a été soulevé.

Selon la défense de M. Coëme, la durée de la prescription était à l'époque des faits de 3 ans. Ni le rapport du procureur général près la Cour de cassation ni le dossier joint ne permettent de déterminer

voegde dossier blijkt dat tussen 9 juni 1989 en 9 juni 1992 enige daad van onderzoek of vervolging werd verricht.

2. Toen de bijzondere commissie met dit middel van verweer werd geconfronteerd, wenste zij van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie nadere toelichtingen ter zake. De procureur-generaal heeft op 16 oktober 1995 een nota overgezonden. Ze werd op 17 oktober medegedeeld aan de leden en aan de raadsman van de betrokkene. De procureur-generaal preciseerde in zijn nota :

« a) dat de diverse feiten waarvan de heren Coëme en Claes worden verdacht en die tussen 1 juni 1988 en 10 juni 1989 zijn gepleegd de opeenvolgende en doorlopende uiting lijken te zijn van een zelfde misdadig opzet;

b) dat in de huidige stand van het onderzoek en onder voorbehoud van latere ontwikkelingen in dat onderzoek, het laatste van die feiten schijnt te dagtekenen van 9 juni 1989, dag vanaf dewelke de verjaringstermijn — die tien jaar bedraagt — moet worden berekend;

c) dat ingeval het met de kennisneming van de zaak belaste Hof van Cassatie achteraf ofwel de betrokken minister(s) zou vrijspreken van valsheid in geschrifte en gebruik van valse stukken ofwel voor die feiten verzachtende omstandigheden zou aannemen, de verjaringstermijn vijf jaar zou bedragen;

d) dat in dergelijk geval :

— de verjaring regelmatig is gestuit door daden van onderzoek of van vervolging, met name door het proces-verbaal n° 6277 van 25 mei 1992 van de gerechtelijke politie van Luik;

— er bovendien in voorkomend geval rekening moet worden gehouden met de tijd waarin de strafvordering werd geschorst wegens de procedures tot opheffing van de parlementaire onschendbaarheid en tot vervolging van de ministers ».

3. Na kennis te hebben genomen van de nota van de procureur-generaal menen verscheidene leden dat zij onmogelijk kunnen beoordelen of er al of niet van verjaring sprake is.

Zij zijn van oordeel dat verscheidene elementen tegen de nota van de procureur-generaal kunnen worden ingebracht, met name :

— de mogelijkheid om de misdrijven van valsheid in geschrifte en gebruik van valse stukken te correctionaliseren, waardoor de verjaringstermijn op drie jaar wordt gebracht;

— de irrelevantie van proces-verbaal n° 6277 van 25 mei 1992 van de gerechtelijke politie te Luik, dat afkomstig is uit het dossier betreffende de moord op André Cools en niet uit een dossier betreffende de zaken « Augusta » en « Dassault ».

Een lid is daarentegen van mening dat de verjaring wel degelijk is ingetreden en steunt daarbij op de vaststelling dat de procureur-generaal de stuiting van de verjaring wil aantonen op grond van een stuk uit een ander strafrechtelijk dossier.

De meerderheid van de commissie kon evenwel geen kennelijke verjaring vaststellen.

l'existence d'un acte d'instruction ou de poursuite entre le 9 juin 1989 et le 9 juin 1992.

2. Devant ce moyen, la commission spéciale a souhaité obtenir des précisions de la part du procureur général près la Cour de cassation. Ce dernier a communiqué une note en date du 16 octobre 1995. Elle fut remise aux membres et aux conseils de M. Claes le 17 octobre 1995. Dans sa note, le procureur général précise :

« a) que les divers faits dont MM. Coëme et Claes sont soupçonnés et qui ont été commis entre le 1er juin 1988 et le 10 juin 1989 paraissent constituer la manifestation successive et continue d'une même intention délictueuse;

b) que dans l'état actuel de l'enquête et sous réserve des développements ultérieurs de celle-ci, le dernier de ces faits semble dater du 9 juin 1989, jour à partir duquel doit se calculer le délai de prescription qui est de dix ans;

c) qu'au cas où ultérieurement la Cour de cassation, étant saisie, soit acquitterait le ou les ministres concernés pour les faits de faux en écritures et d'usage de faux, soit, admettrait pour des faits des circonstances atténuantes, le délai de prescription serait de cinq ans;

d) qu'en pareil cas :

— la prescription aurait été régulièrement interrompue par des actes d'instruction ou de poursuite et notamment par le procès-verbal n° 6277 du 25 mai 1992 de la police judiciaire de Liège;

— il y aurait lieu en outre d'avoir égard le cas échéant à la suspension de l'action publique découlant de l'application des procédures de levée d'immunité parlementaire et de mise en cause des ministres ».

3. Après avoir pris connaissance de la note du procureur général, plusieurs membres estiment qu'ils se trouvent dans l'impossibilité d'apprécier l'existence ou non de la prescription.

Ils considèrent que plusieurs éléments plaident à l'encontre de la note du procureur général, à savoir :

— la possibilité de correctionnaliser les crimes de faux en écritures et usage de faux, ce qui ramène le délai de prescription à 3 ans;

— la non-pertinence du procès verbal n° 6277 du 25 mai 1992 de la police judiciaire de Liège, tiré du dossier relatif à l'assassinat d'André Cools et non d'un dossier relatif aux affaires « Augusta » et « Dassault ».

Un membre considère quant à lui que la prescription est manifestement acquise. Ce point de vue est fondé sur la constatation que le procureur général veut démontrer l'interruption de la prescription sur la base d'une pièce d'un autre dossier pénal.

La majorité de la commission n'a cependant pas constaté l'existence d'une prescription manifeste.

V. — ADVIES

Gelet op artikel 103 van de Grondwet;

Op grond van de voormelde gegevens en van alle andere in het dossier vervatte gegevens;

Stelt de commissie vast dat alle betrokkenen van mening zijn dat de voortzetting van het onderzoek geboden is. De commissie deelt deze zienswijze.

Sommige leden zijn van oordeel dat zulks enkel kan door verwijzing naar het Hof van Cassatie. Anderen menen daarentegen dat dit kan door een algemene onderzoeksoopdracht te verlenen aan het Hof van Cassatie. In dat geval moet verslag worden uitgebracht aan de Kamer.

Een meerderheid heeft zich uitgesproken voor een verwijzing naar het Hof van Cassatie.

*
* *

De bijzondere commissie, die alle andere aangevoerde wettelijke middelen afwijst, besluit bijgevolg de Kamer van volksvertegenwoordigers aan te bevelen te concluderen dat er voldoende aanwijzingen zijn om de verwijzing van de heer Claes voor het Hof van Cassatie te gelasten ten einde de voortzetting van het onderzoek mogelijk te maken. Die verwijzing heeft betrekking op de strafbare feiten van corruptie als dader, mededader of medeplichtige, alsmede van valsheid in geschrifte en gebruik van valse stukken als dader, mededader of medeplichtige in het raam van de gunning van de aankoop van helikopters aan de firma Agusta en van de aankopen van de zogenaamde « Carapace » en/of « Mirsip » aan de firma Électronique Serge Dassault.

*
* *

Op verzoek van de commissie werd het voorliggende verslag geredigeerd op synthetische wijze en overeenkomstig de praktijk van de meest recente bijzondere commissies. Het werd op 17 oktober 1995 eenparig goedgekeurd.

De rapporteurs,

T. VAN PARYS
D. REYNDERS

De voorzitter,

R. LANGENDRIES

V. — AVIS

Vu l'article 103 de la Constitution;

Sur la base des données précitées et de toutes autres contenues dans le dossier;

La commission constate que toutes les parties concernées estiment que la poursuite de l'instruction s'impose. La commission partage cette opinion.

Certains membres sont d'avis que cela ne peut se faire que par un renvoi devant la Cour de cassation. D'autres estiment au contraire qu'il est possible de réaliser cet objectif par une mission générale d'instruction confiée à la Cour de cassation. Dans ce cas, un rapport devra être remis à la Chambre.

Une majorité de la commission se prononce en faveur du renvoi devant la Cour de cassation.

*
* *

La commission spéciale, écartant tous autres moyens de droit invoqués, décide en conséquence, de recommander à la Chambre des représentants de conclure qu'il existe suffisamment d'indices pour ordonner le renvoi de M. Claes devant la Cour de cassation afin de permettre la poursuite de l'instruction. Ce renvoi vise les faits punissables de corruption comme auteur, coauteur ou complice ainsi que de faux en écritures et usage de faux comme auteur, coauteur ou complice dans le cadre de l'attribution du marché des hélicoptères à la société Agusta et du marché dit « Carapace » et/ou « Mirsip » conclu avec la société Electronique Serge Dassault.

*
* *

A la demande de la commission, le présent rapport a été rédigé de manière synthétique et conformément à la pratique des dernières commissions spéciales. Il a été approuvé à l'unanimité le 17 octobre 1995.

Les rapporteurs,

T. VAN PARYS
D. REYNDERS

Le président,

R. LANGENDRIES